

UOT – 392.168

Sədaqət Məmmədova
Azərbaycan Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası

AZƏRBAYCANDA TƏHSİLİN GENDER PROBLEMLƏRİ

Məqalədə Azərbaycan təhsil sisteminə xas olan səciyyəvi cəhətlərə nəzər salınır və bu kontekstdə təhsilin gender problemləri araşdırılır. Bildirilir ki, Azərbaycanda təhsil sistemində gender ayrışdırıcıları aradan qaldırılıb və bütün vətəndaşlar bərabər hüquqla təhsil alırlar, ictimai həyat sahələrində fəaliyyət göstərirlər. Bəzi hallarda qızların təhsildən yayınmasının qarşısının alınması üçün zəruri tədbirlərin görüldüyü də qeyd olunur. Eyni zamanda, təhsildə milli-mənəvi dəyərlərin təbliğinin vacibliyi də diqqətə çatdırılır.

Təhsil insanın mənəvi siması olub, mədəniyyət, təlim-tərbiyə və mənəvi dəyərlərin təsiri altında formalaşır. Burada bilik həcmi əsas deyil, ondan sərbəst olaraq istifadə etmək keyfiyyətləri əsas sayılır. Ən geniş anlamda təhsil həyatın sosial davamı üçün bir vasitədir [2, s.2]. Təhsil, maarif, savadlanma, oğlanlar, qızlar üçün vacib və zəruridir. Gender cəmiyyətdə kişi-qadın münasibətlərinə yeni baxış tərzidir. Bu baxış tərzində müsbət hallarla yanaşı çatışmayan cəhətlərin də mövcudluğu aşkar görünür. Tarixi mənbələr göstərir ki, Azərbaycanda ibtidai savad təlimi verən ilk məktəblərin yaranması yeni eranın əvvəllərinə təsadüf edir. VII əsrdə isə artıq təhsil sistemi formalaşmaqda idi.

Ümumi təhsil sahəsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Təhsil Qanunu, müvafiq fərman, qərar və sərəncamlar, Təhsil Nazirliyinin Əsasnaməsi və digər normativ sənədlərə uyğun olaraq fəaliyyət göstərir. Təhsilin idarə olunmasının demokratikləşdirilməsi, təhsil şöbələrinin (idarelərinin) və təlim-tərbiyə müəssisələrinin müstəqilliyinin, yaradıcılıq fəallığının, təşəbbüskarlığının və məsuliyyətinin yüksəldilməsi ümumi təhsilin əsas inkişaf prioritetlərini müəyyən edir. Eləcə də psixoloji xidmətin, sosial-pedaqoji himayənin təşkili, qabaqcıl pedaqoji təcrübənin öyrənilməsi və yayılması, istedadlı uşaqların, şagirdlərin aşkar olunması və inkişaf etdirilməsi, pedaqoji əməkdaşlıq ideyalarının, pedaqogika və psixologiya elmlərinin nailiyyətlərinin, yenilikçi müəllim, tərbiyəçilərin, təlim-tərbiyə müəssisələri rəhbərlərinin və təhsil orqanları işçilərinin qabaqcıl iş metodlarının tətbiqi, Nazirliyin müvafiq struktur bölmələri ilə birlikdə təlim-tərbiyə müəssisələrinin tədris-maddi bazasının möhkəmləndirilməsi daim diqqət mərkəzində saxlanılır. Şagirdlərin təlim-tərbiyə səviyyəsini yüksəltmək, tədris planları və proqramlarının yerinə yetirilməsi, tədris-maddi bazadan məqsədyönlü istifadə edilməsi, məktəblərin, internat məktəb və uşaq evlərinin rəhbərlərinin, müəllimlərin, tərbiyəçilərin yaradıcılıq fəaliyyətinin təmin edilməsi, mövcud nöqsanların aradan qaldırılması orta ümumtəhsil sisteminin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdəndir [3, s.131].

Təhsil müəssisələri qadın və kişilərin qeyri-bərabər statusunu nümayiş etdirərək, bütövlükdə cəmiyyət və mədəniyyətə xas olan gender stratifikasiyasını əks etdirir: bir qayda olaraq, müəllim, katib, xidmətçi personal-qadınlar, məktəb direktoru və ya universitetin rektoru – kişilər olur. İbtidai və orta təhsil müəssisələrinin pedaqoji tərkibi 90% qadınlardan ibarətdir. Rəhbər işçiləri qadın olan təhsil müəssisələri, gender identifikasiyasının çox vacib mənbəyini təşkil edir. Azərbaycanda digər postsovet ölkələrində olduğu kimi, ali təhsil sistemində kişilər müəllimlərin ümumi sayının təxminən 3\2 hissəsini təşkil edir [8]. Rusiyada aparılan tədqiqatlar göstərmişdir ki, universitetlərdə kişinin orta əmək haqqı qadının aldığı əmək haqqından 35% yuxarıdır. Müvafiq rollar yalnız ailələrdə deyil, pedaqoji ali təhsil müəssisəsində də müəllimlər tərəfindən mənimsənilir.

Azərbaycanda əhəlinin təhsil, sosial və professional istiqamətlərdə tərəqqisi məlum sosializm quruluşundan əvvəlki dövrdə inkişaf etsə də, SSRİ konstitusiyası cinsi ayrı-seçkiliyə fərq qoyma-

miş, qadınlar üçün icbari orta təhsil, qadınların kişilərlə bir yerdə təhsil almasını qanunla təsbit etmişdi. Təhsil sahəsində hüquq bərabərliyi haqqında qanun hal-hazırda öz qüvvəsindədir. 2013/14-cü ildə təhsil üçün göstəricilərə görə, 2014/15-ci ildə Azərbaycanda hər 100 təhsil alana 47 qadın və 53 kişi düşür [8]. Orta ixtisas təhsili müəssisələrində qadınların sayının çox olması onların pedaqoji və orta tibbi təhsilə üstünlük vermələri ilə əlaqədardır.

Tarixə ekskurs etsək görürük ki, Qərbi, həm də Şərqi mütərəqqi mədəniyyəti XIX-XX əsrlərdə Azərbaycana təsir etdi, Azərbaycan xalqının əsrlərlə formalaşmış, zəngin, milli mədəniyyəti müasirliklə, demokratizmlə birləşərək yeni mahiyyət kəsb etdi [1, s.295]. Azərbaycanın maarifçilik mədəniyyəti xalqın, o cümlədən qadınların maarifə, dünya elminə, mədəniyyətinə qovuşmasına çalışır, ölkənin, xalqın tərəqqisinin savadlı qadınlardan asılı olduğundan onların fiziki, əqli inkişafına şərait yaradırdı. Qadınların təhsilə cəlb edilməsində bu dövrdə inkişaf edən xalq maarifinin mühüm rolu oldu.

1897-ci ildə Azərbaycanda ümumi savadlılıq dərəcəsi 4,6% olmuşdur. Qadınların savadlılığı isə yox dərəcəsində idi. XIX əsrin sonu XX əsrlərdə Azərbaycanda Avropa təhsil sisteminin tətbiqi qadınların həyatında mühüm rol oynadı və cəmiyyətdə onlara münasibəti köklü surətdə dəyişdi. Azərbaycanda ilk dünyəvi qız məktəbləri 1848-ci ildə Şamaxıda (1859-cu ildə Bakıya köçürüldü) və 1885-ci ildə Gəncədə açılmış “Müqəddəs Nina” məktəbləri oldu [6, s.127].

“Füyuzat”da “Bakı müsəlman ünnas məktəbi” yazısında qadın təhsili problemləri şərh edilmişdir. H.Z.Tağıyevin yaratdığı Bakı müsəlman qızlar məktəbinin 5 illik yubileyi münasibətilə nəşr olunmuş redaksiya məqaləsində göstərilir ki, məktəbdə təhsil alan xanım qızların sayı 70-i keçib, Qafqaziyadan başqa Kazan şəhərində və bir çox kəndlərdən əvvəllər daha çox kasıb və orta təbəqənin, sonralar isə zəngin və dövlətçilərin övladları da burada təhsil aldı. 5 ildə məktəbə 152 nəfər qız qəbul olunduğu, 89 nəfərinin buranı bitirdiyi, onlardan bəzilərinin universitetlərə və məktəblərə qəbul olunduğunu, bəzilərinin rüşdiyyə və edadiyyə məktəblərinə, gimnaziya və progimnaziya köçdükləri, burada çalışan müəllimlərin “qeyrət və hümmətlə” çalışdıqları türk, rus dillərinin, hesab, şəriət və “əqaidi-elmi” dərslərinin tədris edildiyi diqqətə çatdırılır [1, s.327].

Yüz illər boyu ölkədəki islam dini əhəlinin maariflənməsi formasını, tədris üsullarını müəyyən etmişdir. Dini dünyagörüşü, dini dəyərlər əsasında formalaşan mədrəsələr elmi biliklərin yeganə mənbəyi idi. Qeyri-rəsmi olaraq ev şəraitində tədrisə cəlb olunanlar da olmuşdur. İşin bu formada qurulması qızların təhsil almasına şərait yaradırdı. XI-XIX əsrlər bəzi savadlı və ictimai fəal qadınların adları hamıya məlumdur. Bunlardan Məhsəti, Nüşabə, Natəvan və başqalarının adlarını çəkmək olar.

XIX-XX əsrlərin qovşağında Azərbaycanda yeni bir təhsil sistemi tətbiq olunmağa başladı. Bu sistem Dekartın prinsiplərinə əsaslanaraq biliklərin müəyyən səpgidə öyrənilməsi və dərk edilməsi qaydaları ilə tənzimlənirdi. Bu sistemin tətbiqi yeni tipli tədris ocaqlarının meydana çıxmasına səbəb olmuşdur. Bunlar humanitar biliklərə meyilli “gimnaziya” və təbii elmlər əsasında formalaşan biliklərə meyilli “real məktəb” adlanan təhsil müəssisələri idi.

XX əsrdə bu məktəblər Azərbaycanın ziyalı təbəqəsini formalaşdırmış və tanınmış alim, filosof, həkim və müəllimləri yetişdirmişdir.

Məhz bu dövr Azərbaycanda neftin kəşfi və bununla bağlı neft sənayesinin inkişafı prosesinə təsadüf edir. Asanlıqla əldə olunan neft hər bir kəsin qısa müddətdə zənginləşməsinə səbəb olurdu. Müasir tərzdə düşünən milyonçular gəlirlərinin (kapitalın) bir hissəsini əhəlinin təhsil almasına yönəldir və buna görə də ilk növbədə istedadlı gəncləri xaricə göndərmək və qızlar üçün məktəblərin açılmasına sərf edirdilər. Bu zaman bir neçə qadın məktəbləri və gimnaziaları, sonradan Universitetdə bölmə təsis edilir [4, s.214].

Təhsil sisteminin ən intensiv inkişafı sovet dövrünə təsadüf olunur. Bu dövrdə demək olar ki, global bir şəkildə əhəlinin kütləvi savadsızlığı problemi həll olunmuşdur. Pulsuz dövlət məktəbləri

ölkənin bütün əhalisinin (cins fərqinə baxmayaraq) əvvəlcə 4 illik (sovet dövrünün ilk illəri) sonra-lar isə 6 illik pulsuz icbari təhsil ilə təmin edirdi. Xüsusi diqqət uşaqlarla məktəbəqədər illərdə apa-rılan işlərə yönəldilirdi. Məktəbəqədər işlər tərbiyə-təhsil fəaliyyətini əhatə edərək həm uşağın inki-şafı və beləliklə, məktəbə hazırlığını, həm aparılan məşğulluğun təmin olunmasına böyük yardım idi [6, s.264].

Keçid dövründə dövlətin məktəbəqədər müəssisələr sistemi demək olar ki, tənəzzülə uğradı. Hazırda bu sahədə işlər çox az miqdarda dövlət və modernləşmə özəl uşaq bağçalarında davam etdi-rilir. Təhsil azərbaycanlıların etnik şüurunun əsas dəyərlərindən biridir. Bu müəllim və ya mirzə sözlərinin hörmət mənasında işlənməsində təsdiq olunur. Bu sözlər, bəzən “ağsaqqal” yəni müdrik böyük mənasına gəlir. Keçid dövrünün ən böyük paradoksu ondan ibarətdir ki, öz müstəqilliyini nə-həng imperiyanın dağıntıları üzərində quran digər ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycanda da təhsil nə-inki yoxsulluğu aradan qaldırmaq üçün şərt olmamış, əksinə yüksək təhsilli insanların yaşayış sə-viyyəsi çox aşağı düşmüşdür.

1995-96-cı və sonrakı tədris illərində qızlar icbari təhsil məktəblərində oxuyanların 50,8%, 1998-ci ildə 49%, 2003-cü ildə isə 48% təşkil edirdilər [8]. İbtidai və orta məktəblərdə təhsil alanla-rın sayında gender assimetriyası son illərdə artmaqdadır. Bunu həm dövlət statistikasına, həm də eks-pert qiymətləndirmələrinin nəticələri təsdiq edir. Ekspertlərin rəyinə əsasən bu rəqəmin azalması əksər hallarda orta məktəb sinifləri hesabındadır.

Konstitusiyanın 42-ci maddəsində deyilir ki, hər bir vətəndaşın təhsil almaq hüququ var. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 3-cü maddəsində cinsindən asılı olmaya-raq vətəndaşların təhsil almaq hüququ göstərilmişdir. Bu da qadınla kişi arasında təhsil sahəsində hüquq bərabərliyinin əsas göstəricisidir. 1990-cı ildə keçirilən təhsil üzrə Ümumdünya Konfransı zamanı bütün ölkələr üzrə hamı və xüsusilə də qadınlar üçün icbari təhsilin vacibliyi qeyd edilmiş-dir.

Respublikamızın elmi-tədqiqat müəssisələrində kişilərlə bərabər qadınlar da böyük yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğul olurlar. Azərbaycanda elm sahəsində çalışanların 43%-i qadınlardır, hazır-da 2070 doktorantdan 1052 nəfəri qadındır. 3 ali təhsil müəssisəsinin rektoru, 7 orta ixtisas təhsili müəssisəsinin direktoru xanımlardır. Bundan başqa, orta ixtisas təhsili müəssisəsində 21-nin direk-tor müavini, 12 ilk peşə-ixtisas təhsili müəssisəsinin direktoru, 16 direktor müavini, 1202 (26,5 %) məktəb direktoru qadındır. 2016-2017-ci tədris ilində ümumtəhsil məktəblərində işə qəbul üçün mü-raciət edən 31779 nəfərdən 23 411-i qadın olub, onlardan 1905 nəfəri müsabiqədən keçərək, seçdik-ləri məktəbə ixtisasları üzrə müəllim təyin ediliblər [8].

Əvvəlki illə müqayisədə hökumətin təhsilə ayırdığı xərclər müəyyən qədər artmışdır, lakin bu sovet dövründə olduğundan aşağıdır. Qeyri-rəsmi məlumata əsasən, orta siniflərdə, xüsusilə kənd yerlərində qızların dərstdən yayınma halları qeydə alınır.

Təhsilin bütün digər pillələrindən fərqli olaraq orta təhsil məktəblərində qadınlar çoxluq təşkil edirlər. Bu xüsusilə Orta Peşə Təhsili Mərkəzlərində nəzərə çarpır. Ali təhsil müəssisələrində qəbul olunan qadınların sayı sabit qalmır, baxmayaraq ki, abituriyentlər arasında onların sayı durmadan artır, qəbul olunanlar arasında isə, fərq kişilərin xeyrinədir. Ali təhsil sistemindəki ixtisaslara gəl-dikdə isə demək olar ki, burada böyük assimetriyalar müşahidə olunur. Qadınların əksəriyyətinin humanitar fənlərə meyili aşkardır. Tərəqqisini sənayeyə bağlayan bir ölkədə belə vəziyyət gender baxımından təşviş doğurmaya bilməz və bu təhsil sistemində ilk növbədə peşəyönümü işinin yaxşı-laşdırılmasını tələb edir. Azərbaycan Respublikasının “Təhsil Qanunu”, bütün vətəndaşlara, 6 ya-şından başlayaraq, 11 illik icbari təhsil almaq üçün bərabər imkanlar verir. 2001-ci ildə “Sağlamlıq imkanları məhdud şəxslərin təhsil haqqında” qanun qəbul olunmuşdur. 2004-cü il 16 iyul tarixində “Təhsildə gender bərabərliyi” mövzusunda keçirilən konfransda ən başlıca məsələlərdən biri gender təhsili sahəsində sözləri birləşdirmək, məsələyə konseptual yanaşmanı reallaşdırmaq idi [5, s.285].

Gender təhsili haqqında YUNESKO-nun 9 oktyabr 1998-ci il tarixində, Fransada keçirilmiş “XXI əsr üçün ali təhsil haqqında Ümumdünya Bəyannaməsi: yanaşmalar və praktiki tədbirlər” tədris Konfransında da qeyd edilmişdir [5, s.285]. Ali təhsilin son məqsədi yeni cəmiyyətin yaradılması, bu cəmiyyətdə zorakılıq və ayrı-seçkiliyə yer olmaması məsələləri müzakirə obyektinə olmuşdur. Göstərilmişdir ki, bu məqsədlərin həyata keçməsi üçün müasir metodların tətbiqi, yeni tədris proqramlarının yazılması lazımdır. Yeniləşmə metodik tədris proqramlarında cinslər arasında bərabərlik, bərabərlik məsələsi qabardılmalı və gender strategiyasının bütün fənlərdə diqqətə alınması nəzərə yetirilməlidir. Bu baxımdan da təhsildə olan belə yeniləşmə nəinki tədris proqramlarının, həmçinin istifadə ediləcək metodik vəsaitlərin də olması ehtiyacını yaradır [5, s.104]. Bu şifahi danışmaq üsulu ilə birlikdə, qavrama dərəcəsi, anlama qabiliyyəti, praktika ilə nəzəriyyəni birləşdirə bilmək bacarığı, yeni mini anket sorğu, diskussiya, testləşdirmə, sorğu və s. kimi metodların da tədrisə inteqrasiyasıdır.

Bu nöqteyi-nəzərdən də XXI əsr Azərbaycanda da təhsil qarşısında, prinsipial olaraq yeni məqsədlərə çatmaq üçün, yeni tələblər qoyur. Artıq vacib olan cəhət kişi və qadınların təhsilinin inkişafı ilə bərabər, yeni metod və bacarıqlara, İnternet mədəniyyətinə, kompüterləşməyə, bir sözlə müasir informasiya və telekommunikasiya texnologiyalarına uyğunlaşan Yeni intellekt – yeni ziyalı modelinin, yeni təfəkkürlə düşünən yeni nəslin formalaşdırılması zərurəti, cinsi ayrı-seçkilik münasibətlərinin təhsilin bütün sahələrində aradan qaldırılmasıdır.

Cinsi ayrı-seçkilik anlayışı qadın və kişi rolunun müəyyənlanmış cəmiyyətin müvafiq imtiyazlarından qadınların uzaqlaşdırılıb təcrid edilməsi, onların qüvvə və bacarığını idarə etmək, o cümlədən təhsil almaq kimi imkanlarının məhdudlaşdırılması və s. bu kimi halları ifadə edir. Məhz bu kimi səbəbdən də kişilərlə qadınlar arasındakı mövcud fərqlərdən xəbərdar olmaq üçün gender təhsilinə ehtiyac yaranır.

Cinslər arasındakı fərqlərin bioloji və sosiomədəni aspektlərinin dərkini, hər cinsin öz stereotiplərinə və funksiyalarına həssaslıqla (bu gender həssaslığı adlanır) yanaşmaq gender təhsilinin və mədəniyyətinin əsas göstəricisidir. Kişi-qadın münasibətlərində olan disbalans barədə məlumatlılıq bazası isə hər iki cinsin bir-birinə, mövcud fərqlərə hörmət etməsinə və insani dəyərlərin, keyfiyyətlərin yeni davranışına, yeni dərkini stimullaşdırır. Bütün bu proseslər isə gender sosial institutlaşmasının məqsədidir. Bu məqsədə nail olmaq isə təhsilin, o cümlədən də gender təhsilinin prinsipial perspektividir.

Müasir dövrdə keçirilən sosioloji tədqiqatlar və əldə olunan statistik məlumatlar Azərbaycan qadınlarının təhsil səviyyəsinin qənaətbəxş olduğunu göstərir. Bu ümumi göstərici, şəhər və kənd üzrə sistemləşdirilir, qadınların kənd yerində maarifçilik baxımından daha passiv olduğunu ortaya qoyur. Sovetlər dövründə bu məsələlər müəyyən qədər öz həllini tapsada, müasir keçid dövründə urbanizasiya proseslərinin pozulması, sosial-iqtisadi çətinliklər öz təsirini Azərbaycan qadınının maariflənməsinə göstərmişdir.

Sovetlər dövründə Azərbaycan əhalisinin, xüsusilə qadınların kütləvi şəraitdə təhsilə cəlb olunması bir faktdır. Eyni zamanda keçid dövründə sosial-iqtisadi və s. problemlərlə əlaqədar qadınların təhsildən ayrılması, xüsusilə kənd yerlərində qız uşaqlarının məktəbə getməsinin qarşısının alınması da danılmaz bir faktdır. İşsizliklə əlaqədar kişilərin, xüsusilə gənclərin qazanc dalınca Rusiya və digər ərazilərə getməsi, yerlərdə demoqrafiyanın pozulmasına şərait yaradır. Demografik proseslərin pozulması qadınların həm maddi, həm də mənəvi rifahına mənfi təsir göstərir. Çünki öz ailəsini atıb gedən kişilər çox vaxt qürbətə ailələrini unudur və onların təminatı məsələsiylə məşğul olurlar. Bu isə uşaqlarla tənha qalan qadınların, uşaqların maddi-mənəvi baxımdan təmin etmək üçün hər cür ağır işlərdə işləməsinə şərait yaradır. Əsasən kənd yerlərində artıq qeyd etdiyimiz kimi savadsız olan qadınlar özlərinə iş tapmaq problemi ilə qarşılaşırlar. Hal-hazırda bütün sahələr-

də gedən kompüterləşmə prosesi və texnoloji inkişaf, onların müasir iş yerlərində özlərinə iş tapmaq problemini yaradır. Əlbəttə, yerlərdə sosial-iqtisadi problemlərin həlli çox zəruridir. Dövlət eyni zamanda qız uşaqlarının təhsildən yayınmasının qarşısını almaq üçün bəzi sosial təminat məsələlərinə də xüsusilə fikir verməlidir. Çünki, Azərbaycan dövlətinin əsas qurucuları olacaq yeniyetmə nəsil, məhz bu qadınların tərbiyəsi altında formalaşır. Ananın təhsil səviyyəsi yüksək olduqca, körpə və uşaq ölümü əmsalı aşağı düşür, belə ki, ailədə gəlir səviyyəsindən asılı olmayaraq, uşaqlara qulluğun, onların təlim-tərbiyəsinin və qidalanmasının keyfiyyəti yaxşılaşır. Acınacaqlı hallardan biri də odur ki, ailədə yeniyetmə qız və oğlan uşaqları valideynlərinin üzərinə düşən bütün bu yükləri aradan qaldırmaq üçün onların əməyinə şərik çıxırlar. Dövlət səviyyəsində keçirilən regional İnkişaf Proqramının həyata keçirilməsində qadınlar fəal iştirak etməli və xüsusilə bu məsələlərin həllinə diqqət yetirməlidirlər. Yeniyetmələrin təhsilə məcburi şəkildə cəlb olunması işinə dövlət nəzarəti gücləndirilməli və yeniyetmə qız və oğlan uşaqlarının təhsildən yayınaraq küçə alveri, məişət xidmətləri və s. sahələrdə işləməsinin qarşısı alınmalıdır. Bütün bu problemlərin həllinin birbaşa sosial-iqtisadi məsələlərinin həlliylə əlaqədar olduğunu nəzərə alaraq bu sahədə müəyyən tədbirlərin görülməsi zəruridir. Eyni zamanda kənd yerlərində infrastrukturun inkişafı, yerli biznes və fermer təsərrüfatının formalaşması bu məsələlərin həllinə müsbət təsir göstərir. Qadınların yerli sosial-iqtisadi problemlərin həllində yaxından iştirak etmək üçün, kənd yerlərində bizneslə və insan hüquqları ilə bağlı kurs, seminar, treninqlərin keçirilməsi vacibdir. Çünki bu bir tərəfdən onların cəmiyyətin sosial-iqtisadi həyatında aktivləşməsinə və ailəsinin düzgün istiqamətdə inkişafına təsir göstərir.

Xüsusilə kənd – rayon yerlərində gender problemləri ilə əlaqədar maarifləndirmə işinin artırılması zəruridir. Çünki burada öz hüquqlarını bilməyən qız və qadınların sayı çoxalıb. Qız uşaqlarının vaxtından əvvəl ərə verilməsi və kütləvi olaraq onların təhsildən uzaqlaşdırılması insan hüquqlarına ziddir. Azərbaycanda vətəndaş cəmiyyətinin qurulması və demokratiyanın inkişafı üçün qadın və qızların, ümumiyyətlə, insanların tədris müəssisələrində müvafiq təhsil almaları vacib bir məsələdir.

Azərbaycanda təhsil alan qadın və qızların böyük bir hissəsi əsasən tibb və pedaqogika sahələrinə meyil edirlər. Əvvəllər bu yaxşı göstərici idi. Lakin yeni biznes, menecment, informatika və s. bu kimi sahələrdə onların fəal təhsil almasına ehtiyac vardır. Bu fənlərlə əlaqədar mütəxəssislərin bu yerlərə təyin olunması və yerlərdə olan problemlərin həllində praktik baxımdan yararlı olması lazımdır. Yerlərdə qadınların güzəştli şərtlərlə biznes və fermer təsərrüfat işlərində fəallığını təmin edən tədbirlərin keçirilməsi və dövlət tərəfindən onlara güzəştli kreditlərin verilməsi, eyni zamanda yerlərdə formalaşan bu kadrların hesabına təhsil sahəsinin inkişaf etdirilməsi üçün dövlət proqramları hazırlanmalı və həyata keçirilməlidir [7, s.74-75].

Bir çoxları Azərbaycan qadınlarının təhsilə gəlməməsində milli-mənəvi faktorların olduğunu irəli sürürlər. Bunların heç bir əsası yoxdur. Çünki Azərbaycan Sovetlər dövründə artıq bu maneələr aradan qaldırılmış və cəmiyyətdə ümumi elm və təhsilə qarşı yüksək bir fikir formalaşmışdır. XX əsrə qədər Azərbaycan qadınlarının təhsildən yayınma səbəbləri çox olmuşdur. Onlardan biri, təhsil sisteminin yalnız Qərb dünyası dəyərləri üzərində qurulması milli-mənəvi dəyərlərin inkar olunması ilə bağlı idi. Bu baxımdan bir çox ailələr öz qızlarını və oğlanlarını bu təhsildən yayındırıblar. Müasir dövrdə də buna bənzər problemlər ola bilər. Buna görə də təhsil sisteminə milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasına xüsusi diqqət verilməlidir. Çünki, Azərbaycan xalqının əsrlərlə formalaşan və İslam dəyərlərinə əsaslanan milli-mənəvi dəyərləri qızların elm və təhsil sahəsində aktivləşməsinə şərait yaradır.

Açar sözlər: təhsil, gender, savadlılıq, milli-mənəvi dəyərlər

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Gender elminə giriş / E.Ş.Hüseynovanın redaktəsi ilə. Bakı: Qərb Universiteti, I cild, 2005, 476 s.
2. John Dewey. Democracy and Education. Introduction to the Philosophy of Education. Free Press: N.Y.: 1997, 378 p.
3. Quluzadə Z. Gender Azərbaycanda. Bakı: UNFPA, BMT-nin Əhali Fondunun nəşri, 2003
4. Mirzəzadə R. Gender: cəmiyyət, insan hüququ, siyasət. Bakı: Adiloğlu, 2003, 420 s.
5. Salmanova N.Ə. Azərbaycanda ailə-nikah münasibətlərinin inkişafı. Bakı: Avropa, 2013, 191 s.
6. Səlimov M. Gender bərabərliyinin təminatı. Bakı: Avropa, 2015
7. Şabanov Z.M, Abdallı H.İ. Qadın: ailədə, siyasətdə, təhsildə, dində, ədəbiyyatda. Bakı, Avropa, 2013, 332 s.
8. www.stat.gov.az

Садагят Мамедова

ГЕНДЕРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Резюме

В статье рассматриваются характерные черты системы образования Азербайджана и в этом контексте исследуются гендерные проблемы образования. Отмечается, что устранена дискриминация по признаку пола в системе образования Азербайджана и все граждане на равных правах получают образование, работают в различных сферах общественной жизни. Отмечается, что в некоторых случаях были приняты необходимые меры по предотвращению уклонения девочек от образования. В то же время, отмечается важность пропаганды национально-моральных ценностей в образовании.

Ключевые слова: образование, гендер, грамотность, национально-нравственные ценности

Sadagat Mammadova

GENDER PROBLEMS OF IN EDUCATION IN AZERBAIJAN

Summary

The characteristic features of education system in Azerbaijan are analyzed, the gender problems of education in this context are investigated. It is noted that gender discrimination in the education system has been eliminated, all citizens have equal rights to study and they can work in the different areas of social life. It is also noted that the necessary measures are carried out to prevent the girls' evasion from education. The importance of national-moral values in education is emphasized in the article.

Keywords: education, gender, literacy, national-moral values